

N:o 218.

Af herr **V. Wittrock**, om skrifvelse till Kongl. Maj:t i fråga om undervisningen i naturalhistoria vid de allmänna läroverken.

Uti Kongl. Maj:ts nådiga proposition till innevarande Riksdag, angående ändrade bestämmelser med afseende på de allmänna läroverken och pedagogierna, läses å sid. 22 följande synnerligen beaktansvärda uttalande af statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet:

»Vidkommande åter tyskans tidiga afslutande har jag, som på grund af erfarenhet trott mig finna, att hvarje afslutande inom de högre klasserna före afgangsexamen af något skolans läroämne der verkar menligt, direkt på detta ämne och indirekt på de öfriga, låtit mig angeläget vara att åt detta språk bereda samma fördel, som tillkommer de öfriga, den nemligen att på läsordningen upptagas ända till och med högsta klassen, hvarigenom den icke obefogade klagan rörande insigterna i tyska språket, som i synnerhet från universiteten förspotts, att under skoltidens sista år merendels bortglömts hvad under de första deri inhemtats, måtte upphöra.»

Departementschefen uttalar här klart och oförtydligt den åsigten, att hvarje afslutande inom de högre klasserna före afgangsexamen af något skolans läroämne der verkar menligt, och departementschefen har också, såsom mig synes fullkomligt riktigt, gifvit praktisk tillämpning åt denna sin åsigt hvad beträffar tyska språket, i det han å sid. 33 sammanfattar sitt yttrande derhän, »att tyskan må å båda linierna (den klassiska och den reala) fortsättas till skolkursens slut.»

Såsom välbekant är, har sedan ett par decennier tillbaka äfven ett annat viktigt skolämne, nemligen *naturalhistorien*, lidit af väsentligen samma ogynnsamma ställning vid läroverken som tyskan, i det att naturalhistorien på hela den klassiska linien afslutats redan i skolans 6:te klass. Af departementschefens ofvan citerade uttalande synes framgå såsom en påtaglig konsekvens, att äfven naturalhistorien bör å båda linierna fortsättas till skolkursens slut. Denna konsekvens har dock ej — så vidt jag af den kongl. propositionen kunnat finna — blifvit utdragen; och är detta anledningen, hvarför jag ansett mig böra särskildt fästa Riksdagens uppmärksamhet på naturalhistorien och dess ställning vid läroverken.

Det torde tillåtas mig att erinra om följande sakförhållanden.

Alltifrån början af 1850-talet, då naturalhistoria allmänt upptogs såsom undervisningsämne vid de allmänna läroverken, och till år 1863 meddelades, såsom af läroverksprogrammen framgår, undervisning i detta ämne ända till skoltidens slut, hvarjemte naturalhistoria ingick såsom examensämne uti studentexamen.

Först år 1863, då studentexamen upphörde att afläggas vid universiteten, började man allmänt tillämpa den bestämmelse i 1859 års läroverksstadga, enligt hvilken undervisning i naturalhistoria skulle upphöra med sjetten klassen, alltså icke meddelas under de tvenne sista åren af skoltiden.

Sedan sålunda naturalhistorien borttagits ur högsta klassen, dröjde det ej länge, innan liffiga klagomål förspordes både från universiteten och läroverken öfver de menliga verkningar detta medförde. Så till exempel uttalade »sektionen för undervisningen i naturalhistoria och kemi» vid allmänna läraremötet i Upsala såsom sin åsigt:

»att dels naturalhistorien hade en allt för underordnad plats vid läroverken, dels att man ej medhunnit att i sjetten klassen meddela de kunskaper i naturalhistoria, som borde af lärjungarne fordras vid afgang från läroverket för att desse skulle kunna med framgång fortsätta sina studier vid universitetet. Särskildt framhölls af tvenne universitetslärare den erfarenhet, hvartill de kommit, nemligen att insigterna i botanik och zoologi betydligt förminskats hos de studerande vid universitetet genom den nu gällande anordningen, då under de fyra sista åren af skoltiden så godt som intet läses i dessa ämnen, alldenstund de blott förfoga öfver en timme i veckan i sjetten klassen och ej förekomma i den sjunde, ehuru ostridigt är, att de sista åren af skoltiden äro de, under hvilka naturalhistoriens studium först kan med verklig fördel idkas.»

Allmänna läraremötet i Lund 1872 besvarade på *allmänt möte* och sedan *alla* de talare, som uppträdde, yttrat sig i sådan rigtning »nästan enhälligt med nej» den uppställda frågan, huru vida naturalhistoriens afslutning med sjetten klassen vore lämplig, i hvilken åsigt sektionen för undervisningen i naturalhistoria och kemi särskildt instämde. De starkaste och mest bestämda uttalanden i samma rigtning skulle ytterligare kunna anföras från allmänna läraremötena i Jönköping 1875 och Gefle 1878 samt de skandinaviska naturforskaremötena i Kristiania 1868 och Köpenhamn 1873. Äfven vid rektorsmötet i Stockholm 1878 uttalades den önskan, att naturalhistoria måtte fortsättas i sjunde klassen.

Befogenheten af dessa klagomål har också mer än en gång blifvit erkänd, då af Kongl. Maj:t förordnade skolkomitéeer eller Riksdagens utskott och kamrar yttrat sig i frågan. Så föreslår den komité, som på Riksdagens framställning af Kongl. Maj:t år 1870 tillsattes för revision af läroverksstadgan (ledamöter i denna voro grefve H. Hamilton, ordförande, samt herrar N. J. Berlin, M. M. Floderus, G. Kolmodin, C. W. Linder, S. Ribbing, R. Törneblad och C. A. Walberg) att naturalhistoria skall läsas två timmar i veckan under de fyra sista skolåren på både klassiska och reala linien. Jag kan ej neka mig nöjet ordagrant citera det tankvärda uttalande som nämnda komité gör beträffande betydelsen af naturalhistoriens studium uti läroverkens högre klasser särskildt på klassiska linien. Komitéen yttrar:

»Detta ämne är, rätt behandlad, af så stor betydelse att dess borttagande från den klassiska liniens öfre klasser skulle vara betänkligt icke blott för de enskilde lärjungarne, hvilkas uppmärksamhet genom undervisningen i detta ämne ledes till iakttagande af naturens sig själfmant erbjudande företeelser, utan måhända ännu mera för hela den nationella bildningen. Härigenom skulle nemligen naturalhistoriens studium vid universiteten komma att lida betydligt afbräck, och detta ämne, hvilket i vårt land funnit så många och så utmärkta bearbetare, blifva om ej alldeles åsidosatt, dock föga odladt af dem som genom sin bildning för öfrigt voro i stånd att med verkligt gagn för vetenskapen bedrifva dess studium.»

Kongl. Maj:t själf har år 1873 uttalat sig i väsentligen samma rigtning, i det att dåvarande chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet G. Wennerberg, i bilagan till Kongl. Maj:ts proposition af den 30 jan. nämnda år angående elementarläroverken föreslagit, att *naturalhistoria skulle å klassiska linien B* (eller den så kallade halfklassiska,

der grekiska icke förekommer) läsas till skoltidens slut med två timmar i veckan under de fyra sista åren.

Den behandling, som denna kongl. proposition erhöi i Riksdagen visar, att Riksdagen icke blott gillade nämnda förslag, utan äfven ansåg, att man borde gå ännu ett steg längre i samma riktning. Riksdagen beslöt nemligen, i enlighet med det för ärendets behandling tillsatta särskilda utskottets förslag, att i underdånig skrifvelse (af den 24 maj 1873) anhålla,

»det Kongl. Maj:t täcktes taga i nådigt öfvervägande, huru vida icke undervisning i naturalhistoria i elementarläroverkens högre klasser bör meddelas å alla linierna, dock utan att upptagas såsom examensämne i mogenhetspröfningen å linien A.»

I det »förslag till stadga för rikets allmänna läroverk», som år 1874 af utsedde komiterade utarbetades enligt förelagda, af Riksdagen gillade grunder, tilldelades också naturalhistorien å klassiska linien B två timmar i veckan samt å reala linien en timme i veckan under de fyra sista åren.

Det väckte därför ej ringa förvåning — en förvåning som inom vida kretsar beledsagades af ett djupt känt missnöje — att uti 1878 års skolstadga (kontrasignerad af statsrådet *F. F. Carlson*) ej någon hänsyn härtill tagits, utan att naturalhistorien fortfarande uteslutits från läseordningen i de två högsta afdelningarne å så väl den halfklassiska som den helklassiska linien. Detta missnöje tog sig också snart på åtskilliga sätt offentligt uttryck. Så i främsta rummet genom en vid 1879 års riksdag af herr *S. Axell* i Andra Kammaren väckt motion beträffande naturalhistoriens ställning vid elementarläroverken. Denna motion, i hvilken bland annat föreslogs, att naturalhistoria skulle läsas i läroverkens högsta klass äfven å latinliniens båda afdelningar, remitterades till ett enskildt utskott, hvilket tillstyrkte motionen i nu nämnda afseende. Efter en uttömmande debatt beslöt också Andra Kammaren i enlighet med utskottets förslag,

»att Riksdagen måtte i underdånig skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, det Kongl. Maj:t täcktes taga i öfvervägande, huru vida ej undervisning i naturalhistoria kunde och borde meddelas i 7:de klassen af den klassiska liniens båda afdelningar».

Första Kammaren deremot beslöt i Riksdagens elfte timma och på förslag af ett enskildt utskott, i hvilket skolstadgans kontrasignant, statsrådet *F. F. Carlson*, fungerade som ordförande, att afslå herr Axells motion. Någon ändring i 1878 års skolstadga med afseende på naturalhistoriens ställning såsom läroämne har ej sedermera blifvit vidtagen.

Sammanfatta vi det ofvan sagda, finna vi, att naturalhistorien fortfarande är utesluten från högsta klassen å klassiska liniens båda afdelningar, och detta till trots af yrkanden i motsatt riktning af sådana auktoriteter som allmänna läraremöten, skandinaviska naturforskaremöten, två af Kongl. Maj:t tillsatta skolkomitéeer, Riksdagens utskott och kamrar samt i väsentliga delar till och med Kongl. Maj:t sjelf. Då härtill kommer att naturalhistoriens å klassiska linien undertryckta ställning fortfarande verkar lika menligt så väl på undervisningen vid universiteten som vid läroverken, så synes tiden vara inne att ändtligen förhjelpa naturalhistorien till den ställning vid de allmänna läroverken, som af så många och så tungt vägande auktoriteter framhållits såsom pedagogiskt berättigad.

Skulle åter intet steg till det bättre nu tagas, utan alla lärjungar å klassiska linien fortfarande blifva afstängda från en grundligare och till skolans slut fortsatt undervisning i naturalhistoria, synes mig stor fara vara för handen för att studiet af detta ämne i vårt land skall taga en svårbotlig skada. Det är dock på denna och närslägtade vetenskapers område, som svenskar företrädesvis utmärkt sig, och det är dessa vetenskapers målsmän, som i så hög grad bidragit att åt Sverige förvärfva och bevara rangen af stormagt på forskningens och vetandets område. Derfor, om några vetenskaper vid svensk elementarundervisning särskildt borde omhuldas, så borde det väl vara just dessa.

På grund af hvad jag nu haft äran anföra vågar jag vördsamt föreslå,

att Riksdagen måtte hos Kongl. Maj:t i skrifvelse anhålla, det Kongl. Maj:t täcktes taga i nådigt öfvervägande, huru vida icke undervisning i naturalhistoria i allmänna läroverkens högsta klass bör meddelas på klassiska liniens båda afdelningar.

Om remiss till det särskilda utskottet anhålles vördsamt.

Stockholm den 12 mars 1890.

Veit Wittrock,
riksdagsman för Stockholms stad.